

Kwaliteit jaarverslagen na invoering IFRS niet altijd verbeterd

Invoering IFRS leidt tot meer winststuring

Ferdy van Beest

De vraag of financiële instellingen op dit moment reeds hun volledige verlies hebben genomen, is voorlopig nog een vraagstuk met een open einde. Daarbij is duidelijk dat het onderwerp kwaliteit van de jaarverslaggeving opnieuw van grote maatschappelijke waarde is geworden. Onderzoek toont aan dat de invoering van IFRS heeft geleid tot meer winststuring, hetgeen betekent dat de kwaliteit van de jaarverslagen op dit aspect is afgenomen.

ONDERNEMINGEN kunnen earnings management (winststuring) toepassen om te voldoen aan de verwachtingen van het 'maatschappelijk verkeer'. Winststuring wordt gedefinieerd als het bewuste gebruik c.q. misbruik maken van accountingbeslissingen om het jaarverslag er 'beter' uit te laten zien. Dit kan zijn ten behoeve van een grotere transparantie, betere contractuele uitkomsten of ter misleiding van externe belanghebbenden. Over het algemeen wordt bewuste winststuring echter als betrekkelijk negatief beschouwd; meer winststuring leidt tot een lagere kwaliteit van een jaarverslag.

IFRS en winststuring

Zoals alle AN-lezers wel weten, zijn beursgenoteerde ondernemingen in Nederland verplicht hun geconsolideerde jaarrekening op te stellen volgens de regels van de IASB. Sinds 2005 geldt dan ook dat de lokale verslaggevingsstandaarden zijn ingewisseld voor IFRS-standaarden. IFRS wordt over het algemeen beschouwd als een kwalitatief hoogwaardige standaard, die een bijdrage dient te leveren aan het verbeteren van de kwaliteit van jaarverslagen. Maar wordt dit in de praktijk ook gerealiseerd? Wanneer de mate van winststuring wordt gebruikt als maatstaf voor

kwaliteit, is het de vraag of de mate van winststuring afneemt door de invoering van IFRS?

In navolging van Jones (1991) wordt winststuring in wetenschappelijke artikelen over het algemeen gemeten met zogeheten 'accrual-models'. Deze

'Meer winststuring leidt tot een lagere kwaliteit van een jaarverslag.'

modellen zijn gebaseerd op het accrual (realisatie) principe, dat het verschil verklaart tussen ontvangsten en uitgaven enerzijds en opbrengsten en kosten anderzijds. Voor het meten van accruals wordt een onderscheid gemaakt tussen discretionaire en niet-discretionaire accruals, waarbij het verschil afhangt van de vraag of een manager

veel invloed heeft om de betreffende accruals aan te passen. Een voorbeeld van een niet-discretionaire accrual betreft de eenvoudige relatie tussen omzet en debiteuren. Wanneer producten of diensten op rekening worden verkocht, zal dit automatisch leiden tot een toename van de post debiteuren, zonder dat daar een vorm van subjectieve oordeelsvorming noodzakelijk voor is. Een voorbeeld van een discretionaire accrual betreft de inschatting van de post dubieuze debiteuren of voorzieningen in het algemeen, waarbij een grote mate van vrijheid in de oordeelsvorming aanwezig is. In accrual-modellen wordt winststuring dan vastgesteld als het verschil tussen de ingeschatte accruals op basis van de informatie van afgelopen jaar en werkelijke accruals.

Kwaliteit jaarverslagen

De vraag is nu of de mate van winststuring is afgenomen na de invoering van IFRS? Met andere woorden: is de kwaliteit van de jaarverslagen eigenlijk wel toegenomen met de invoering van IFRS voor beursgenoteerde ondernemingen? Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van database 'Amadeus'. Om het onderzoek eveneens buiten de landsgrenzen te trekken zijn data verzameld voor zowel Nederland, Engeland als Duitsland voor de tijdvakken 2003 en 2007; dus van voor en na invoering van IFRS. De resultaten van de verzamelde data zijn weergegeven

Tabel 1 – Mate van winststuring voor en na invoering IFRS

Mate van Winststuring (bedragen in miljoenen)	Engeland	Nederland	Duitsland
Discretionaire accruals 2003	991.26	779.49	2046.42
Wettelijke verandering		Verplichte invoering IFRS	
Discretionaire accruals 2007	1697.22	2146.77	5160.20
Vershil 2003 en 2007	705.96	1367.28	3113.78

in tabel 1.¹ Wel dient gesteld te worden dat deze accrual-modellen beperkingen hebben, onder andere doordat winststuring hierin slechts op indirecte wijze kan worden vastgesteld.

Uit tabel 1 blijkt dat – gemeten op basis van accruals – de kwaliteit van de jaarverslagen is afgenomen na invoering van IFRS. Uiteraard dienen deze beschrijvende statistieken gecorrigeerd te worden voor de grootte van de onderneming, voor groei en inflatie-effecten. Desalniettemin blijft de conclusie dat door de invoering van IFRS de mate van winststuring is toegenomen; oftewel, de kwaliteit van de jaarverslagen in Nederland, Duistland en Engeland is afgenomen na de invoering van IFRS.

Invloed wettelijk systeem

Naast accountingstandaarden als verklaring voor winststuring worden in dit onderzoeksgebied veelal ook het wettelijke systeem en/of het financiële systeem genoemd. Het wettelijke systeem refereert naar de nuance tussen 'code law'-(code recht) en 'common law'-(gewoonterecht) landen. Over het algemeen wordt kortweg gesteld dat landen met een gewoonterecht-systeem, zoals de Verenigde Staten en Engeland, een sterk wettelijk systeem hebben, waarbij er sprake is van een hoge mate van bescherming van investeerders en een, naar verhouding, zware strafgraad. Zo geldt op dit moment in de Verenigde Staten de mogelijkheid tot het geven van een celstraf van 20 jaar, wanneer de cijfers in de jaarrekening bewust (extreem) zijn gestuurd en externe belanghebbenden daar de dupe van zijn. Voor code recht-landen, zoals Duitsland, Japan en Griekenland, geldt feitelijk het omgekeerde, oftewel een naar verhouding zwakkere strafgraad. Uit wetenschappelijke literatuur valt niet eenduidig te destilleren tot welk wettelijk systeem Nederland behoort, aangezien Nederland overeenkomsten vertoont met beide systemen.

Invloed financieel systeem

Een mogelijke andere verklaring van winststuring wordt gevonden in het financiële systeem van een land, waar

Tabel 2 – Relatie winststuring, wettelijk en financieel systeem

Regressie (2003)	Coëfficiënt	T-statistiek	Significantie
Constante	263.301	2.216	0.028
Wettelijk systeem	-29.604	-2.257	0.025
Financieel systeem	0.361	2.002	0.047

Regressie (2007)	Coëfficiënt	T-statistiek	Significantie
Constante	685.793	2.557	0.011
Wettelijk systeem	-75.633	-2.632	0.009
Financieel systeem	0.764	1.502	0.135

bij een tweedeling is gemaakt tussen bank- en marktgeoriënteerde landen. In marktgeoriënteerde landen worden de aandelen verdeeld over een groot aantal investeerders. In bankgeoriënteerde landen ligt de nadruk op financiering door een relatief klein aantal externe belanghebbenden, te weten banken en investeringsmaatschappijen. Waar banken in een bankgeoriënteerd systeem de macht hebben een op hun eisen aangepast jaarverslag (eventueel inclusief winststuring) te ontvangen, zijn aandeelhouders in een marktgeoriënteerd systeem afhankelijk van de gepubliceerde jaarrekening.

'Is de kwaliteit van de jaarverslagen eigenlijk wel toegenomen met de invoering van IFRS voor beursgenoteerde ondernemingen?'

Deze aandeelhouders hebben in beginsel geen echte machtsmiddelen om winststuring van de onderneming af te dwingen. De kwaliteit van de gepubliceerde jaarrekening is, gemeten vanuit winststuringsperspectief, in een marktgeoriënteerd systeem daarom in verhouding ook hoger dan in een bankgeoriënteerd systeem.

In tabel 2 is de regressie van dit onderzoek weergegeven. In een regressie-analyse probeer je op een wiskundi-

ge manier te verklaren wat de relatie is tussen de onafhankelijke variabele, in dit geval winststuring, en de afhankelijke variabelen. Met andere woorden, in deze regressie wordt de mate van winststuring verklaard wordt door het wettelijke en financiële systeem; welke bijdrage leveren het wettelijke en het financiële systeem aan de toe- of afname van winststuring. De details van de controlevariabelen en de robuustheidsscores zal ik u hierbij besparen.

Uit tabel 2 blijkt (coëfficiënt -29.604) dat een toename in de kracht van een wettelijk systeem leidt tot een daling in winststuring. Anders gesteld, een gewoonterecht-systeem levert een positieve bijdrage aan het verminderen van winststuring. Tegelijkertijd geldt dat de coëfficiënt in het financieel systeem (0.361) aangeeft dat een hogere mate van clustering van de aandelen leidt tot meer winststuring. Clustering van aandelen vindt plaats in een bankgeoriënteerd systeem, terwijl er in een marktgeoriënteerd systeem juist sprake is van een sterke spreiding van het aandelenbezit. Een bankgeoriënteerd systeem leidt daarmee tot meer winststuring; oftewel, een marktgeoriënteerd systeem levert een positieve bijdrage aan het verminderen van winststuring. Wel moet worden opgemerkt dat de resultaten van het financiële systeem voor 2007 niet significant zijn, hetgeen wil zeggen dat die resultaten op toeval kunnen berusten.

Tabel 3 – Relatie winststuring, IFRS, wettelijk en financieel systeem

Regressie interactie-effect (2003-2007)	Coëfficiënt	T-statistiek	Significantie
Constante	477.252	1.698	0.091
Wettelijk systeem	-51.375	-1.679	0.095
Financieel systeem	0.477	0.868	0.387

Interactie-effect

Omdat het onderzoek uitgevoerd is voor drie landen voor en na de invoering van IFRS, is het eveneens mogelijk om te kijken of er een zogenaamd interactie-effect valt waar te nemen. Is er een relatie tussen de invoering van IFRS, het wettelijke systeem en het financiële systeem op de mate van winststuring?

Uit tabel 3 (zie vorige pagina) blijkt dat er inderdaad sprake is van een interactie-effect. In dit geval blijkt het wettelijk systeem, in interactie met de invoering van IFRS, een additionele bijdrage te leveren om uiteindelijk de mate van winststuring te verklaren. Uit tabel 1 blijkt reeds dat de mate van winststuring tussen 2003 en 2007 is toegenomen. Meer concreet geeft de coëfficiënt van de regressie uit tabel 3 (-51.375) aan dat de interactie tussen de invoering van IFRS en een code recht systeem nog slechter samen gaan dan de combinatie tussen de invoering van IFRS en een gewoonterecht systeem. Anders gesteld, in Duitsland heeft de invloed van de in-

voering van IFRS een negatiever effect gehad dan in Engeland. Het financiële systeem blijkt geen additioneel interactie-effect te hebben.

'In Duitsland heeft de invloed van de invoering van IFRS een negatiever effect gehad dan in Engeland.'

Nieuw is niet altijd beter

Als gevolg van eerst de welbekende rapporteringsschandalen en daarna de kredietcrisis blijft discussie gevoerd worden inzake de kwaliteit van de jaarverslaggeving. IFRS zou een positieve bijdrage moeten leveren aan deze kwaliteit. Gemeten naar mate van winststuring, levert de invoering van IFRS echter een lagere kwaliteit. Daarbij dient opgemerkt te worden dat het effect in Duitsland zelfs zeer sterk negatief is. Daarmee lijkt een land met een code recht en

een bankgeoriënteerd systeem extra gevoelig voor de invoering van IFRS. Wat zou derhalve het effect zijn van de invoering van IFRS in een land als Griekenland, eveneens een code recht land? Hoewel de invoering van IFRS niet meer teruggedraaid wordt en ook niet zou moeten worden, is het wel van belang om kritisch te blijven. Niet alles wat de IASB voorschrijft is per definitie beter dan het oude stelsel dat in Nederland werd toegepast. **An**

Drs. Ferdy van Beest is docent/onderzoeker aan de Radboud Universiteit Nijmegen en tevens extern adviseur voor Brabant Accountants en Belastingadviseurs.

1 De auteur bedankt drs. Jeroen van Zagten voor het verzamelen van de empirische data.

Bij accon■avm krijg je alle kansen om jezelf te ontplooien. En dat zeggen we niet zomaar. We streven naar innovatie, creativiteit en kennisontwikkeling. Eigenschappen als lef, gedrevenheid en puurheid kunnen we daarbij goed gebruiken. Tegelijkertijd vinden we het net zo belangrijk dat je ook een lekker leven hebt naast je werk. Dus zorgen we niet alleen voor volop mogelijkheden om je ambities waar te maken, maar ook voor een gezonde balans tussen werken en vrije tijd.

www.ontplooien.nu